

УДК 159.920.7:[965-12]

І. В. Івашкевич

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА ТА СТРУКТУРА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті проаналізовано особливості професійної діяльності юриста. Запропоновано авторське визначення професійної компетентності фахівця юридичної сфери діяльності, розкрито її структуру тощо. Зазначено, що професійна компетентність майбутнього юриста є особистісним новоутворенням особистості студента, що структурно складається з компонентів, які вміщують складові, що у своїй сукупності визначають певну психологічну категорію, яка так чи інакше детермінує становлення професійної компетентності фахівця. Наголошено, що професійна компетентність юриста складається із таких компонентів: 1) мотиваційно-цільовий компонент; 2) когнітивний компонент; 3) соціальний компонент; 4) аксіологічний компонент; 5) аутопсихологічний компонент.

Ключові слова: професійна компетентність, мотиваційно-цільовий компонент, когнітивний компонент, соціальний компонент, аксіологічний компонент, аутопсихологічний компонент.

В статті проаналізовані особливості професійної діяльності юриста. Предложено авторское определение профессиональной компетентности специалиста юридической сферы деятельности, раскрыто её структуру. Указано, что профессиональная компетентность будущего юриста является личностным новообразованием личности студента, состоит из структурных компонентов, которые, в свою очередь, содержат составляющие, которые обозначают определённую психологическую категорию. Эта категория, в свою очередь, так или иначе детерминирует становление профессиональной компетентности специалиста. Отмечено, что профессиональная компетентность юриста включает следующие компоненты: 1) мотивационно-целевой компонент; 2) когнитивный компонент; 3) социальный компонент; 4) аксиологический компонент; 5) аутопсихологический компонент.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, мотивационно-целевой компонент, когнитивный компонент, социальный компонент, аксиологический компонент, аутопсихологический компонент.

In the article the peculiarities of a professional activity of a lawyer are analyzed. It was proposed the author's definition of a professional competence of a lawyer, and determined the structure of his/her professional competence. It is shown that the professional competence of a future lawyer is a personal individual quality that consists of structural components, which in turn contain components that, taken together, define a psychological category that somehow determines the development of the professional competence of a lawyer. It was indicated that the lawyer's professional competence consisted of the following components: 1) motivational target component; 2) cognitive component; 3) social component; 4) axiological component; 5) auto-psychological component.

Keywords: the professional competence, a motivational target component, a cognitive component, a social component, axiological component, auto-psychological component.

Постановка проблеми. Особливості та характеристики, специфіка професійної діяльності юристів тощо досліджені в роботах багатьох авторів (С. Л. Вишнеvsька [2], А. Е. Жалинський [3], А. В. Кайдаш [4], В. М. Карташов [5] та ін.). Аналіз публікацій дозволяє зробити висновки, що професійна діяльність юриста супроводжується виконанням різних дій, таких як: спілкування з громадянином, який звернувся за допомогою; юридичне консультування; профілактична бесіда; адміністративний аналіз правопорушення; під час проведення розшукувальних операцій – опитування, допит, очна ставка та ін. У кожній із наведених дій відображені особливості професійної діяльності юриста.

Проте, не дивлячись на те, що професійні юридичні дії виконуються усіма, хто працює за такою спеціальністю, слід зауважити, що деякі юристи обмежуються лише формально-нормативними, процедурними діями, а інші застосовують допоміжні дії, що створюють сприятливі умови для виконання домінуючих процедур. Так, допит може вестися у чіткій відповідності до процедури, обмежуючись тільки виконанням того, що саме передбачено кримінально-процесуальним кодексом, а може доповнюватися вивченням психологічних особливостей допитуваного, спостереженням за

його психічним станом, встановленням психологічного контакту, правомірним психологічним впливом та ін. Очевидним є те, що в другому випадку результат допиту буде значно кращим [5, с. 117].

Отже, володіння юристами психологічними прийомami, що приймають суто юридичний характер для працівника правоохоронних органів, є настільки ж необхідним, наскільки і вміння відповідно до процедури виконувати слідчі, оперативно-розшукові та інші нормативні дії. Тому проблема формування професійної компетентності майбутніх юристів є вельми актуальною на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Неабиякий внесок у вивчення психологічних особливостей юридичної діяльності зробили А. Е. Жалинський [3], Б. І. Пугинський [6], Д. Н. Сафіуллін [6], М. М. Сілкін [8] та ін. Юридична діяльність, зазначає С. Л. Вишневська, вмотивована потребами зміцнення законності та правопорядку, спрямована на досягнення чітко визначених цілей, передбачених призначенням юридичного органу, посадової особи, їх обов'язками, правами і можливостями та іншим [2, с. 17]. Професійна діяльність юриста також складається з характерних дій, кожна з яких спрямована на розв'язання певної задачі та отримання бажаного результату.

Дії юриста можуть бути домінуючими і специфічними. Домінуючі дії пов'язані з основними завданнями; у юридичній діяльності – це різні форми реалізації юристом своїх повноважень і обов'язків відповідно до правових законів у межах своєї компетенції. Для юристів – співробітників правоохоронних органів – специфічними слідчими діями є: огляд місця події, допит, очна ставка, слідчий експеримент та ін., оперативно-розшукові дії, профілактичні дії, дії спрямовані на забезпечення громадської безпеки та ін. Ці дії є нормативно зумовленими, і володіння ними є обов'язковим для відповідних фахівців правоохоронних органів [4, с. 131].

Проте, не дивлячись на те, що особливості виконання фахівцями юридичної діяльності було предметом багатьох спеціальних досліджень, на жаль, питання структури професійної компетентності юристів, а також психологічних особливостей становлення професійної компетентності майбутніх юристів не було предметом спеціальних, у тому числі – емпіричних – досліджень. Отже, зважаючи на існуючі теоретичні та практичні передумови вивчення цієї проблеми, виникає суттєва необхідність її спеціального аналізу як у теоретичному, так і в експериментальному плані.

Зважаючи на актуальність проблеми **метою** нашої статті є:

1. Проаналізувати особливості професійної діяльності юриста.
2. Запропонувати власне визначення професійної компетентності фахівця юридичної сфери діяльності, розкрити її структуру тощо.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психологічних особливостей становлення професійної компетентності передбачає розгляд самого поняття «юридична діяльність». Так, Б. І. Пугинський та Д. Н. Сафіуллін під юридичною діяльністю пропонують розуміти сукупність дій держави через її органи, певні організації та громадян із метою створення та реалізації юридичних норм, використання різноманітних правових важелів, які допоможуть розв'язати політичні та економіко-соціальні завдання [6, с. 152].

Здійснивши ряд емпіричних досліджень юридичної діяльності, В. Н. Карташов розуміє її як таку, що однозначно опосередкована правом, а саме як трудову, управлінську, державно-політичну діяльність компетентних органів, яка спрямована на виконання суспільних завдань і функцій (створення законів, здійснення правосуддя, конкретизацію права тощо) та задоволення, тим самим, як загальносоціальних, так й індивідуальних потреб та інтересів громадян [5, с. 97].

Юридичну діяльність В. В. Романов визначає як різновид державної служби, з притаманними цій діяльності специфічними особливостями: правовою регламентацією (нормативністю) професійної поведінки, прийнятих рішень; владним, обов'язковим характером професійних повноважень посадових осіб правоохоронних органів; екстремальним характером правоохоронної діяльності юристів, особливо – працівників суду, прокуратури, податкової служби, міліції і т.п.; нестандартним, творчим характером праці; процесуальною самостійністю, персональною (для багатьох – підвищеною) відповідальністю юристів державно-правових структур [7].

Таким чином, у психологічній літературі юридичну діяльність переважно розглядають як жорстке, регламентоване виконання всіма зобов'язаними щодо цієї діяльності особами встановлених законом процедур. У зв'язку з цим, цікавим видається підхід, запропонований А. Е. Жалинським. На думку науковця, поняття «професійна діяльність юриста» має обов'язково відображати суб'єктність діяльності, і водночас юридична діяльність має здій-

снюватися за певними законами. У змісті цього підходу можна побачити суттєве протиріччя між «суб'єктивністю» та «регламентованістю», вихід із якого А. Е. Жалинський пропонує шукати саме в професійній компетентності та професійній культурі юриста [3].

Предметом професійної діяльності юриста можуть бути:

1. Фіксована знакова інформація, що міститься в книжках, офіційних і неофіційних документах, кресленнях, малюнках, таблицях.

2. Інформація, що підлягає фіксації, але яка є імплікованою в матеріальних предметах, соціальних ситуаціях, зовнішніх обставинах тощо.

3. Поведінка та діяльність людей, що виявляється в окремих діях, позиціях, взаємостосунках, станах та ін [3, с. 45].

При цьому А. Е. Жалинський вказує на те, що засоби юридичної діяльності – досить різноманітні, і класифікувати їх важко. Так, дослідник виділяє п'ять груп засобів, за допомогою яких здійснюється юридична діяльність: процедурні, змістові, образні, управлінські та технічні тощо [3, с. 51]. Специфічними особливостями діяльності юриста, вважає А. Е. Жалинський, є дії роботи з правовою інформацією, які спрямовані на її відбір, аналіз, переробку та оцінку; дії з метою впізнання й оцінки ситуації, що потребують розв'язання правових завдань і використання правових засобів, тобто вирішення правових проблемних ситуацій; вибір юристом оптимальних варіантів поведінки в межах здійснення правових процедур; пошук і зберігання інформації, її підготовку та використання; ведення переговорів; розв'язування конфліктних ситуацій; виконання технічних дій; підготовка документів та матеріалів; здійснення виступів правового змісту; управління та контроль діяльності підлеглих [3, с. 57]. Слід також наголосити, що до специфічних особливостей діяльності юриста належать і умови праці. Вирізняють такі умови професійної діяльності юриста, як тимчасові, територіально-просторові й технологічні тощо [4].

Досліджуючи можливості розвитку професійно важливих якостей юристів, А. М. Бражнікова зазначає, що завдання професійної діяльності юриста формулюють на основі правового підходу, що передбачають формування достатньо повного уявлення про те, що повинен робити юрист, які матеріали він має підготувати і в яких ситуаціях, кому вони повинні бути надані для ознайомлення, якими мають бути результати юридичної діяльності тощо [1, с. 27].

Правові завдання професійної юридичної діяльності також формують на основі здійснення фахівцем аналітичних дій, передбачають здійснення певних алгоритмів діяльності, що включають у себе: уявлення про цілі, які юрист має досягнути; розуміння способів досягнення цих цілей; окреслення умов реалізації етапів розв'язання певної проблеми. Серед правових задач М. М. Сілкін виділяє [8, с. 10]: правотворчі або задачі, які забезпечують усунення прогалин існуючого законодавства; задачі, спрямовані на конкретизацію правових норм щодо заздалегідь визначених цілей; правоорганізаційні задачі, спрямовані на розкриття певних імпліцитних ресурсів, необхідних для реалізації потрібних цілей; задачі, які фасилітують реалізацію та організаційне забезпечення діяльності, що здійснюється; легітимаційні задачі, що обґрунтовують необхідність прийняття правових рішень та їхню ефективність тощо.

Слід зазначити, що основним завданням психології юридичної діяльності А. М. Бражнікова, як й інші науковці, вважає виявлення раціональних співвідношень між суб'єктивністю прийнятих рішень і вимогами, що продиктовані професією юриста [1, с. 27].

Ми вважаємо, що професійна компетентність майбутнього юриста є власним новоутворенням особистості студента, що структурно складається з компонентів, які вміщують складові, що у своїй сукупності визначають певну психологічну категорію, яка так чи інакше детермінує становлення професійної компетентності фахівця. Отже, професійна компетентність юриста складається із таких компонентів: 1) мотиваційно-цільовий; 2) когнітивний; 3) соціальний; 4) аксіологічний; 5) аутопсихологічний.

Охарактеризуємо кожен компонент більш детально. Мотиваційно-цільовий включає:

- мотивацію виконання юридичної діяльності;
- мотивацію досягнення успіху;
- здатність ставити цілі власної діяльності та їх досягати;
- професійне самовизначення, що є критерієм здійснення успішної професійної діяльності;
- професійну спрямованість як психологічну орієнтацію студента на професійну діяльність, що включає змістову та мотиваційну сторони;
- професійну готовність як стан студента, який характеризується науково-теоретичною, психологічною, юридичною, фізичною готовністю тощо.

Наступним компонентом професійної компетентності юриста є когнітивний компонент, який передбачає сформованість у фахівця знань, умінь та навичок, професійно значущого досвіду тощо, а також висвітлює розвиток здатності спеціаліста до використання цих знань, умінь та навичок, фреймів професійно значущого досвіду на практиці. Когнітивний компонент містить як загальнопрофесійні знання, вміння й навички, якими має володіти кожен фахівець, не обов'язково юридичної сфери діяльності, так і спеціальні знання, вміння й навички, притаманні спеціалістам юридичної сфери діяльності. До загальнопрофесійних компетенцій відносимо:

- достатній рівень загальнопрофесійних знань;
- здатність аналізувати набуті знання, вміти самостійно здобувати нові знання, використовувати їх у своїй практичній діяльності;
- здатність розмірковувати над своїми діями й орієнтуватися на набуту інформацію під час прийняття виваженого рішення;
- уміння застосовувати добре відомий метод у змінених та екстремальних соціальних умовах;
- уміння знаходити більш дотичний до такої професійної ситуації метод розв'язання проблеми;
- уміння здійснювати професійну діяльність в умовах вибору і прийняття альтернативних рішень;
- уміння спростовувати хибне рішення, вміння ставити під сумнів свої дії та вчинки інших;
- здатність обирати більш раціональні стратегії виконання діяльності та розв'язання професійних задач;
- здатність до прогнозування шляхів розв'язання проблем та задач;
- критичність мислення;
- інтелектуальність;
- здатність до ампліфікації та генералізації знань і легкість експлікації їх на практиці.

Спираючись на дослідження М. Л. Смульсон щодо розвитку інтелекту особистості [10], на теоретичні та практичні здобутки М. Л. Смульсон, М. М. Назара, Н. М. Мехтіханової щодо становлення в індивіда ментальних моделей, які залежать «... від специфіки когніцій та метакогніцій суб'єкта, семіотичної системи, якій надається перевага, специфіки мови і мовлення, а також децентральних складових інтелекту» [9], до інтелектуальних якостей фахівця відносимо:

– уміння обрати з великої кількості інформації саме ту, яка, на думку юриста, є необхідною для розв’язання подібного завдання чи задачі;

– уміння бачити кілька можливих шляхів розв’язання завдання чи задачі і подумки обирати найбільш ефективний, знаходити нові незвичайні рішення тощо;

– здатність зрозуміти сутність протиріч, властивих такій проблемі;

– здатність прийняти правильне, оптимальне рішення за умов нестачі необхідної інформації, її суперечливості, а також відсутності часу на її осмислення та тлумачення;

– здатність розглянути проблему з кількох різних точок зору (встати на позицію іншої людини тощо);

– прогнозування наявності проблеми у ситуаціях, у яких здається, що все вже є вирішеним;

– здатність до впізнавання факту за невеликою кількістю ознак.

У якості показників інтелектуальної зрілості (вихованості) розглядають характеристики індивідуального світогляду (або характеристики типу репрезентації того, що відбувається). Це – такі характеристики, як:

- широта світогляду фахівця;
- гнучкість і багатоваріантність оцінок того, що відбувається;
- готовність до прийняття неоднозначної, суперечливої інформації;
- вміння осмислювати те, що відбувається, з огляду на минулі події (причини) та майбутні наслідки;
- орієнтація на виявлення істотних, об’єктивно значущих аспектів події, що відбувається;
- здатність мислити в категоріях імовірного в межах ментальної моделі «це було б так, якби»;
- здатність подумки фіксувати свою увагу на певному конкретному явищі в контексті його цілісних зв’язків із великою кількістю інших явищ і т. д. [4, с. 206].

З урахуванням показників інтелектуальної зрілості в межах когнітивного компоненту професійної компетентності юриста на першому плані поряд зі знаннями, вміннями і навичками фіксуємо базові інтелектуальні якості особистості, такі як: компетентність, ініціатива, творчість, саморегуляція й унікальність мислення особистості.

Також у дипломованого спеціаліста юридичної сфери діяльності мають бути на високому рівні сформовані особливості пам'яті, а саме:

- пам'ять на зовнішність та поведінку людини;
- здатність чітко відтворювати інформацію в потрібний момент;
- здатність легко запам'ятовувати словесно-логічний матеріал (терміни, прізвища);
- пам'ять на колір, форму, величину, рух, розташування об'єктів, предметів;
- здатність точно передати інформацію, яку було почуто лише один раз.

Фахівець має бути уважним та спостережливим, тобто в нього повинні бути на належному рівні сформовані вміння та здатності, а саме:

- вміння помічати незначні (малопомітні) зміни в досліджуваному об'єкті;
- здатність швидко переключати увагу з одного виду діяльності на інший;
- здатність досить тривалий час зберігати стійкість уваги, незважаючи на втому і сторонні подразники;
- здатність помічати зміни в навколишньому середовищі, спеціально не зосереджуючи на них увагу.

До спеціальних знань, умінь та навичок юриста відносимо:

- *юрист має знати*: види правопорушень та вимоги щодо юридичної відповідальності; поняття і склад адміністративного правопорушення, порядок залучення до адміністративної відповідальності та види адміністративних покарань; поняття і склад злочину, підстави притягнення до кримінальної відповідальності; порядок укладання цивільно-правових договорів, вимоги щодо їх змісту, види договорів, принципи виконання цивільно-правового договору; форми захисту прав громадян та юридичних осіб; види і порядок цивільного судочинства, основні етапи цивільного процесу; трудові права й обов'язки працівників і роботодавців, види трудових договорів, зміст трудової дисципліни, порядок розв'язання трудових суперечок; виконавче виробництво; основні правила професійної етики та прийоми ділового спілкування в колективі; систему документаційного забезпечення управління; основи бізнес-планування;

– юрист має вміти: працювати з нормативно-правовими актами та іншими інформаційними джерелами; застосовувати їх у професійній діяльності; застосовувати на практиці норми різних галузей права; оперувати юридичними поняттями і категоріями; складати різні види цивільно-процесуальних та кримінально-процесуальних документів; аналізувати і готувати пропозиції щодо вдосконалення правової діяльності установ, підприємств, організацій; складати організаційно-розпорядчі документи; складати й оформляти претензійно-позовну документацію; здійснювати обробку вхідних, внутрішніх та вихідних документів, контроль за їхнім виконанням; оформляти документи для передачі в архів організації; реалізувати права й обов'язки юриста, слідчого, помічника прокурора, дізнавача, судового пристава і т. д. в конкретних умовах професійної діяльності; використовувати комп'ютерну техніку в режимі користувача.

Наступним компонентом професійної компетентності юриста є соціальний. До цього компонента належать комунікативна компетентність, емоційно-експресивні особливості особистості та моторно-вольові якості фахівця.

За структуру комунікативної компетентності ми приймаємо модель, запропоновану С. Л. Вишневською. Так, комунікативна компетентність юриста вміщує такі компоненти:

- інформаційно-комунікативний компонент:
 - сукупність юридичних знань (правових і нормативних актів);
 - знання психології особистості, професійного спілкування та міжособистісної взаємодії;
 - орієнтування в професійних ситуаціях на порядок реалізації прав і свобод громадян;
 - здатність до самоаналізу і самопізнання;
- афективно-комунікативний компонент:
 - система цінностей особистості;
 - система соціальних настановлень;
 - уміння і навички управління своїм емоційним станом, здатність до саморегуляції;
 - система ставлень особистості, досвід міжособистісного, професійного спілкування та правових стосунків;
 - здатність до емпатії;
- регулятивно-комунікативний компонент:

- уміння і навички комунікативної діяльності майбутнього юриста, засновані на правових стосунках;
- володіння техніками спілкування;
- уміння і навички вербальної та невербальної взаємодії;
- уміння і навички конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях та ситуаціях когнітивного дисонансу [1, с. 76].

До вольових якостей фахівця відносимо:

– здатність брати на себе відповідальність у складних ситуаціях та ситуаціях когнітивного дисонансу;

– здатність об'єктивно оцінювати свої досягнення, сили та можливості;

– здатність до подолання труднощів, наполегливість тощо.

Серед емоційних особливостей спеціаліста виокремлюємо:

– врівноваженість та стресостійкість у конфліктних ситуаціях та ситуаціях когнітивного дисонансу;

– емоційна стійкість у випадку прийняття відповідних рішень.

Психомоторними якостями фахівця, у тому числі – юридичної сфери діяльності – є:

– здатність до миттєвого реагування в умовах дефіциту часу;

– здатність до миттєвої реакції на раптовий зоровий та слуховий подразник (високий рівень психомоторної реактивності).

Перераховані вольові, емоційні та моторні якості фахівця є загальними для спеціалістів будь-якої сфери професійної діяльності. Виокремимо також компетенції, які входять до соціального компоненту професійної компетентності та характеризують працівника юридичної сфери діяльності. Такими компетенціями є: *соціально-особистісні компетенції* – громадянська позиція; розуміння необхідності здорового способу життя; здатність і готовність навчатися самостійно, професійно спілкуватися (в т.ч. – іноземними мовами); здатність приймати правильні рішення в ситуаціях когнітивного дисонансу; *організаційно-управлінські компетенції* – здатність та готовність оцінити результати своєї юридичної діяльності, застосовувати знання організаційно-правових основ, організувати роботу колективу, приймати оптимальні рішення в нестандартних ситуаціях; *загальнонаукові компетенції* – здатність і готовність продемонструвати на практиці знання права, знання юридичної психології, вміння проведення юридичної консультації та організації експертизи законопроектів та інших нормативно-правових актів; *загальнопрофесійні компетенції*

– здатність і готовність тлумачити і застосовувати закони й інші нормативні правові акти; забезпечувати дотримання законодавства в діяльності державних органів, фізичних і юридичних осіб, юридично правильно кваліфікувати факти й обставини, розробляти документи правового характеру, здійснювати правову експертизу нормативних актів, давати кваліфіковані юридичні висновки і консультації, приймати правові рішення і здійснювати інші юридичні дії відповідно до законів, розкривати і встановлювати факти правопорушень, визначати міри відповідальності і покарання винних, вживати необхідні заходи щодо поновлення порушених прав; *спеціальні компетенції* – здатність і готовність застосовувати навички професійної етики, загальної (грамотність і доброзичливість) правової та психологічної культури, виявляти глибоку повагу до закону і дбайливе ставлення до соціальних цінностей правової держави, розуміння сутності і соціальної значущості своєї професії; здатність співпрацювати з людьми, впорядкувати своє робоче місце та організувати діяльність юриста відповідно до профілю організації; чітко працювати з законодавством та інформаційно-довідковими системами, систематично підвищувати свою професійну кваліфікацію, вивчати законодавство і практику його застосування, оперувати спеціальною літературою.

І, нарешті, наступним компонентом професійної компетентності юриста є аутопсихологічний. Базовими підструктурними елементами цього компонента є професійне самовизначення та самоактуалізація юриста, які в загальному вигляді можуть бути описані як тривалий процес розвитку ставлення людини до своєї професії і до самого себе як (потенційного або реального) суб'єкта професійної діяльності або професіоналу. Професійна самоактуалізація – це пошук «себе в професії», усвідомлення власної професійної ролі, образу «Я», професійного іміджу, індивідуального стилю професійної діяльності, визначення для себе професійних перспектив, особливостей їх досягнення, затвердження нових професійних цілей, прагнення до гармонійного розвитку та фасилітації становлення свого творчого потенціалу. Процес професійного самовизначення – це дії студента із самоаналізу, самопізнання і самооцінювання власних здібностей і ціннісних орієнтацій, що призводить до кращого розуміння ступеня відповідності власних особливостей вимогам обраної професії, дії, спрямовані на розвиток у себе здібностей і можливостей у процесі професійної підго-

товки і навчання з метою досягнення більш повної відповідності самого себе щодо обраної професії і щодо власних настановлень. Отже, до самовизначення особистості входять процеси самопізнання (усвідомлення власних інтересів, схильностей, уподобань, особливостей свого характеру і темпераменту), самооцінювання (порівняння результатів самопізнання з професійними вимогами, що висуваються обраною професією) і саморозвитку (цілеспрямований розвиток тих якостей, які необхідні студенту для успішного виконання майбутньої професійної діяльності). Про професійне самовизначення студента можна говорити тоді, коли в його діяльності переважають процеси досягнення поставлених цілей, а умови соціальної і професійної ситуації розглядаються майбутнім юристом відповідно до сформульованих цілей. На основі виявлення того, що саме домінує в актуальній діяльності людини – умови професійної діяльності або його власні цілі, – можна зробити висновок про ступінь його активності в процесі професійного самовизначення, а також про те, чи здатен студент долати несприятливі умови в процесі реалізації своїх намірів. В умовах вищої школи розв'язання проблеми професійного самовизначення є можливим не тільки під час вивчення загальноосвітніх дисциплін, а й у процесі опанування дисциплін інших додаткових блоків. На особливу роль заслуговують дисципліни гуманітарно-психологічного циклу, які дозволяють звертатися до ціннісно-сміслових аспектів професійної діяльності, чіткого усвідомлювання людиною життєвого вибору і прийняття відповідальності за нього.

Висновки і подальші перспективи досліджень. Отже, проблему професійної компетентності в психології розглядають у поєднанні з проблемами становлення готовності особистості до виконання професійної діяльності, формування соціалізації фахівця, набуття спеціалістами базових та спеціальних компетенцій, особистісного та професійного зростання тощо.

Професійна компетентність – це складне системне явище, що включає в себе знання, вміння, навички, професійно значущі якості особистості фахівця, що забезпечують виконання ним власних професійних обов'язків; це – підготовленість працівника до виконання професійних функцій, пов'язаних зі спеціалізацією. Професійна компетентність як складне системне явище складається з таких компонентів: мотиваційного, змістового, процесуально-опе-

раційного, діяльнісно-процесуального, функціонально-особистісного та інших.

Становлення професійної компетентності передбачає активну й усвідомлену трансформацію наявних особистісних характеристик відповідно до особливостей обраної професії. При цьому професійне становлення особистості є процесом структурно-динамічного розвитку суб'єкта під час якого формуються і розвиваються професійно важливі якості особистості, адекватні форми її професійної активності, які відповідають соціальним і професійним вимогам та настановленням індивіда. Фундаментальною умовою становлення професійної компетентності фахівця є необхідність змін, перетворення свого внутрішнього світу і пошук нових можливостей самореалізації в професійному плані, тобто – підвищення свого рівня професійної компетентності.

У наступних наших публікаціях опишемо критерії сформованості професійної компетентності майбутніх юристів, а також наведемо результати емпіричного дослідження щодо розвитку підструктурних елементів мотиваційно-цільового, когнітивного, соціального, аксіологічного та аутопсихологічного компонентів професійної компетентності студентів юридичних факультетів.

Література:

1. Бражникова А. Н. Развитие профессионально значимых качеств юриста : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Антонина Николаевна Бражникова. – Ставрополь, 2000. – 198 с.
2. Вишневская С. Л. Влияние коммуникативной компетентности сотрудников органов внутренних дел на результаты профессиональной деятельности [Текст] / Светлана Леонидовна Вишневская // Сб. статей по социально-гуманитарной подготовке сотрудников органов внутренних дел МВД УР. – Ижевск, 2001. – С. 17-25.
3. Жалинский А. Э. Основы профессиональной деятельности юриста [Текст] / Альфред Эрнестович Жалинский. – Смоленск, 1995. – 415 с.
4. Кайдаш А. В. Психологические особенности профессиональной компетентности сотрудников правоохранительных органов [Электронный ресурс] : дис.... канд. психол. наук : 19.00.01 / Андрей Васильевич Кайдаш. – Ставрополь : РГБ, 2006. – 230 с. – (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).
5. Карташов В. Н. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность [Текст] / Владимир Николаевич Карташов. – Саратов : Изд-во Саратов, ун-та, 1989. – 218 с.

6. Пугинский Б. И. Правовая экономика: проблемы становления [Текст] / Борис Иванович Пугинский, Динус Нуриманович Сафиуллин. – М. : Юридическая литература, 1991. – 240 с.

7. Романов В. В. Юридическая психология [Текст] / Владимир Владимирович Романов. – М. : Юрист, 2000. – 488 с.

8. Силкин Н. Н. Формирование психологической идеологии у сотрудников МВД к служебной деятельности в экспериментальных условиях : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.05 / Николай Николаевич Силкин. – СПб., 1996. – 18 с.

9. Смульсон М. Л. Мудрість як психологічний феномен : [Електронний ресурс] / Марина Лазарівна Смульсон, Максим Миколайович Назар, Наталія Миколаївна Мехтіханова. – irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

10. Смульсон М. Л. Проектування дистанційних розвивальних середовищ [Електронний ресурс] / Марина Лазарівна Смульсон. – psytit.org.ua/index.php/technology.../22/6.